

Levél Csoóri Sándornak

Csoóri Sándor
író-közéleti személyiségnek
Budapest

2007. március 13.

Kedves Sándor!

Remélhetőleg nem veszi rossz néven bizalmas megszólításomat. Hivatkozom egyfelől a Balogh családhoz kapcsolódó lelki-szellemi közösségemre, másfelől pedig arra, hogy több mint két évtizeddel ezelőtt – a Ceaușescu „aranykorszaka” idején – személyesen találkoztunk saját otthonában egy baráti összejövetel alkalmával. Julius is jelen volt. Lelkesen képviselte a sikeresnek remélt csángó-ügyet. Az egykori Csurka István se hiányzott. Sándor a fékezőn építő és építőn fékező házigazda szolgálatát teljesítette.

Bizalmamat márcsak azért is tekintse elfogadhatónak, mert a tovatűnt esztendőben betöltöttem a zsoltár szerinti felső mértéket tíz évvel meghaladó életkoromat, nyolc gyermek és 29 unoka közösségében. Így hát akár gyermekemnek is tekinthetem.

A tárgyra térek.

Elevenen él emlékezetemben az a kerekasztali gondolatcsere, melynek jelentős részét meghallgathattam. Nagyrabecsüléssel gondolok mind Vizi E. Szilveszter, mint Martonyi és Kósa (?) személyére, de az a benyomásom, hogy Erdély vonatkozásában Sándor szavai érzékeltették legmeggyőzőbben a ragaszkodó felelősség hordozást a jelen és a jövő vetületében. Ez természetesen nem zárja ki, hogy mindenünkkel szívesen közölném az általam képviselt erdélyi lelkiséget.

További előjáróban hadd jegyezzem meg, hogy *semmi igényem nincs*. Mégcsak választ se várok soraimra. Azonban a következő három pontban vázolt kérdésekre nézve, szíves megfontolását tisztelettel kérem.

1.

Az általános helyzetkép szerint még mindig *nem vált köztudattá* – az együtt járó fájdalomérzéssel és sírással –, hogy az erdélyi magyarság a *sorvadó testre*, illetve a gyökértelenül hervadó virágra emlékeztet. Vonatkozik ez – bármely látszat ellenére – a tömbmagyarságra (Székelyföld, Kalotaszeg) éppúgy, mint a szórványok világára és a Kárpátokon túlra, városokban és falvakban egyaránt. A megdöbbenő egyházi és „világi” népszámlálási statisztika által figyelmeztetést küldött ugyan a történelem Ura, de ennek

ellenére sincs nyoma annak, hogy a sorvadás *ijesztő tényét mélyrehatóan tudomásul vessük volna*, s még kevésbé, hogy igyekeznénk szembenézni a „sorvadás” igazi okával.

A helyzetben nem változtatnak az egyébként jóhiszemű egyházi és társadalmi dicsekvések, sem az épülő templomok és más építmények, illetve a teljességigényű „restitúció” hangja, a magyar egyetem álma és a „történelmi egyházak népmentő” szerepe. A magyar igazolványokhoz fűződő kezdeti lelkesedések és remények szintén nem teljesültek, bármennyire is féltve őrzöm a magam haldokló példányát. A „nemzetmentők” gyermekei változatlanul elhagyják – gyakran szüleikkel együtt – a „drága Erdélyt”, ha pedig itthon maradnak, úgy a „vegyes házasságok” útvesztőjét választják, s ami a legfájóbb: *nem vállalják* (írók, lelkészek, tanárok, orvosok, földművelők és gyári munkások, stb.) *az anyaméh gyümölcsét, a gyermekáldást*. A kivételek csak erősítik a szabályt. Azt pedig éppenséggel nem akarjuk kimondani és egyben elismerni, hogy a „sorvadásnak” *mi magunk vagyunk* kiváltképpen okozói mint sorvadók és sorvasztók, szöszékben és előadótermekben vagy más helyeken. Saját családjainkban sem követtünk és követünk el mindent a hármás rákfene – abortusz, asszimiláció és kivándorlás – leállítására bár fékezése érdekében. Mindez sokrétűen bizonyítható – 2007-ben is.

Kétségtelen, hogy a „kisebbségi” sorsból adódóan több-kevesebb mentő körülményre lehet hivatkozni, de az is kétségtelen, hogy a nemzeti létért folytatandó küzdelem céltudatos és áldozatos *vállalása hiányzik*. Bárcsak ne lenne igaz ez a látélet.

2.

Kedves Sándor, aki közismerten nagytekintélyű író és közéleti tényező, fogadja el tőlem, hogy rátérjek az erdélyi magyar lét sorvadásának *valóság-igazság jellegű* elemzésére. Kérdezheti, hogy mi az értelme ennek a sajátos szóhasználatnak.

Szíves engedelmével különbséget teszek a „valóság” és az „igazság” között. A sorvadásról mondottak hiánytalanul az erdélyi *valóságot* tükrözik, de nem tartalmazzák az *igazságot*, vagyis a valóság *mérték-alá-állítását*. A mérték pedig nem más, mint a magyarság viszonylatában *is* jussát kereső igény: *„Én vagyok az út, az igazság és az élet.”* Ez mintegy kihullott általában a kultúrából, közelebbről a politikai és egyéb társadalmi tényezőkből. A „Ne ítélj, hogy ne ítéltsél” feltétele alatt hivatkozom az erdélyi valóság kiemelkedő személyiségére, Sütő Andrásra, aki mintegy irányelvként közölte a napi sajtóban: „Öntsenek hideg vizet a nyakára” annak, aki „felülről” várja a segítséget, hogy kijózanodjék. Ez a *mértéknélküliség* jellemzi ma az erdélyi szellemet – még a református egyházban is. Innen adódnak a napjainkban káros-kóros ellenségeskedések éppúgy, mint a romlás-sorvadás egyéb vonatkozásai. Ezt a mértéknélküliséget tanuljuk egyébként – fájdalommal szólva – az anyaország példaadásából is. István király Kárpát-medencéjéből hiányzik az ő és sok történelmi örökösének a zsinórmértéke. Minálunk a hitvalló erdélyi fejedelmek legtovább csak muzeális értéket jelentenek. Nincs kihez vagy mihez mérnünk magunkat. *A sorvadás akár természetes folyamatnak is minősíthető.*

Ilyen nemzeti-népi gyökértelenségben ki-ki a maga vélt vagy valós „igazát” védi és érvényesíti. Ez nevezzük pluralizmusnak, regionalizmusnak, demokratizmusnak és

egyéb izmusoknak. Az így elképzelt *sorvadásellenes megoldások síkján a gyógyulás jövőképe* az életviszonyok megváltoztatásától függ. Más szóval: gazdasági fölemelkedés, magasabb életszínvonal, Nyugathoz való közeledés, vallásosság, kulturális elmélyülés, politikai iskolázottság stb. vonják maguk után a „gyógyulást”. Eközben mintegy alaptételként hangzik a követelmény: a román állami közegekkel való kompromisszumos egymásra találás. Ilyen légkörben ismétlődnek az unalmas bejelentések: Mi ismerjük a magunk erdélyi helyzetét, s ezért mások – például anyaországiak – ne szóljanak bele a mi ügyeinkbe. Nekünk kell kezünkbe vennünk sorsuk alakítását, amiként mi sem avatkozunk bele a határon túliak dolgaiba. Figyelmen kívül marad az „egy test” (1 Kor. 12.) mértéke, s érvényesül a *megalkuvások* és „az apró lépések szalámpolitikája”. Ezt a szellemet képviselik és igyekeznek köztudattá formálni – káros következményekkel – az illetékes politikai és társadalmi (RMDSZ) vezetők. Ez a *mértéknélküliség*, illetve saját *egyéni mértékegység felállítása* támogatja a „sorvadást”.

Kedves Sándor, szívből kérem: soraimat ne tekintse valamely szokványos „kesergő-síránkozó-pesszimista” magyarságtudatnak. Én a „Góg és Magóg” fiai közé tartozom, aki Adyval együtt „sírok a Kárpátok alatt”. Eközben az eredménytelenségek ellenére is hiszek a csodákban, és a Sándor lelki-szellemi közösségét vállalók „mégis győzelmében”, a „mérték” alatt állók jövőjében. Mutassanak példát – kérem március 15-e küszöbén – a „mértékvállalás” gyakorlásában és erdélyi meghonosításában.

3.

Nem igénylem, hogy a „hogyan tovább” összefüggésében mintegy kizárólagos választ adjak. Ameddig azonban mások nem mondanak jobbat, fogadja el tőlem az önmagammal is szembeesülő alábbi gondolatokat.

Mindenek előtt tudomásul kell venni, hogy a *történelem Ura letörölte térképeinkről az egységes Erdély földrajzi képletét*. Az egykori adottságok már régóta nem léteznek. Ezt már Újvári Ferenc barátom is hasonlóan látja. El kell fogadni, hogy a hagyományos transzszilván eszmevilág immár nem létezik. Aki mégis ragaszkodik hozzá – és sokan vannak ilyenek –, végeredményben élet helyett a sorvadásra mond igent.

Ismerni vélem mind a regionalizmus elképzeléseit, mind az Európai Unióval kapcsolatos váradalmakat, de ezekre figyelve is igaz marad: *A történelmi Erdély déli részét el kell siratni*, még ha Bethlen Gábor Marosillye szülőfalujáról, az Áprily-középkola Brassójáról, Lorántffy Zsuzsánna Fogarasáról vagy – egyebek közt – az őraljaboldogfalvi Árpád-kori református templom halódó gyülekezetéről lenne is szó. Ezeket főként szeretni és támogatni kell, de csak mint a nemzettest *jövőtlen részeit*. Nincs szó elhanyagolásukról vagy épp leépítésükről, hanem csak újértelmű nyilvántartásukról. Ugyanez vonatkozik a „Regát” magyarságára és a moldvai csángók településeire. Értékelnünk kell zenéjüket és népviseletüket, történelmüket és az érettük folytatott szórványmissziót, de irántuk és érettük hordozott felelősségünk *igazi célja* az lehet, hogy ne pusztuljanak el ott – amint ez folyamatban van –, hanem találjanak új hazájukra *az újértelmű erdélyi földön*, melyet Isten gondviselése nyomán átértékelt otthonuknak és otthonunknak tekinthetünk.

Összegezve az előbbi gondolatokat, *le kell mondani az „egységes” és „kettőbe nem szakítható”* (Reményik) *Erdély déli részéről*, s egyidejűleg megkeresni az ottani szórvány-magyarág számára felkínálható és felkínálandó *új egzisztencia* felülről nyert ajándékát.

„Az új egzisztencia” tekintetében el kell képzelni egy olyan *földrajzi egységet*, mely – úgymond – az *anyaország keletirányú kiterjedését képezné*. Nem tartozna hozzá például sem Brassó, sem Nagyszében, Vizakna vagy Petrozsény, de magába foglalná azt a *látomásos és jól körülhatárolt területet*, melyet kiteljesedett anyaországunknak nevezhetnénk. Természetszerűen ugyanez vonatkozna az északi és a déli részekre is (Szlovákiában és Szerbiában). Szükségtelen lenne bármely „határmódosítás”, illetve nemzetközi politikai rendezés. Legfennebb az *autonómia* fogalmát és tervét kellene egyeztetni. Mindössze olyan általános köztudat kialakítása lenne kívánatos, amely maga után vonná a kialakult *erdélyi magyar térség* lelki, szellemi és anyagi-gazdasági felkarolását. Ez a *virágzó „Partium”* olyan vonzó erőt jelentene, hogy utána vágyakoznának minden irányból a korábban kivándorlók. Az új területen otthonra találnának a „hazavágyakozók”. Várhatóan irodalmi témává is formálódna a „kisebbségi kérdésnek” ez a részleteiben kidolgozandó megoldása. *Új „ugarszántásról”* lenne szó a prófétai nyelvhasználattal.

Magától érthető, hogy kijelölendő az a *határvonal*, amely *elválasztja és összeköti* az északi-déli részeket úgy, hogy az északi térség jelentse az Anyaország kitágulását a Székelyföld északi és déli pereméig.

Roppant kérdés, hogy hol húzódjanak a szóban forgó bővítmény határai azon a területen, ahol a magyarság mellett különféle más etnikumok is élnek. Erre nézve célszerű lenne, hogy *gyűljenek össze* a megoldást felkaroló politikusok, politológusok, geográfusok, geológusok, írók, tudósok, tanárok, lelkipásztorok, gazdasági szakértők és mások, s közös fáradozással vonják meg az *ítélet alatti Erdély kegyelmemmaradványának jól átgondolt határait*. Nem tudom, hogy Temesvár a maga épülő ref. templomával hová tartozna, de a Maros, Szamos és a Kőrösök világa ölelkezne az Olt erdőivel és mezőivel, a többnyelvű és megbékélt polgárok örömére.

Akik egykori települések területén akarnak maradni és meghalni, azokat kettőzött mértékben kell szeretni és támogatni. Akik viszont nem akarnak nemzetileg továbbsorvadni és elveszni, azok az asszimilálódás és elnemzetleniesedés elől a megtartás otthonába-hazájába költözhetnek. *Így jönne létre Erdélynek az a lelkileg-szellemileg megálmodott és földrajzilag meghatározott része*, ahol a magyar életerő bevetése nyomán kialakulna az az *új életter* – „Tündérkert” –, *ahol a magyarság valóban otthon érezhetné magát*. Megszűnnének mind a kivándorlások, mind a beolvadások és – főként – a magzatelhajtások. Befejeződne a „sorvadás”, s reménység szerint a földtekén szétszóródott magyarok közül sokan határoznák el az új hazába való áttelepülésüket. Ha pedig *megújult lelkű édesanyák* is születnének, úgy a sorvadás helyére lépne a gyarapodás és a lelki, szellemi testi-anyagi lét gyümölcsösödése.

Szíves elnézését kérem alkalmatlankodásomért, de felelősségem terhétől csak személye iránti bizalmam írásba foglalt megbizonyítása árán tudok szabadulni. ✠

Tisztelettel és az első Korinthusi levél 13. fejezetének a szeretetével

TÓKÉS ISTVÁN, *Románia, Cluj-Napoca, Kolozsvár*